

It is proposed for the financial support of activities agricultural enterprises should involve a variety of forms and sources of financing which will enable qualitative changes in the agricultural sector.

Key words: *financial support, bank lending, bill financing, agricultural receipts, leasing, public funding, external borrowings*

УДК 332.15

АДАПТАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДО ПОСТІЙНО ЗМІННИХ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

**А.М. Бричко, кандидат економічних наук
Сумський національний аграрний університет**

В статті розглянуто поняття адаптації, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на пристосування регіональних економічних систем. Визначено основні характеристики, мету регіональної економічної системи, напрями адаптації та обґрунтовано вплив адаптивного управління на процеси адаптації. Встановлено, що чим раніше в регіоні буде виявлено негативні тенденції, буде можливість пристосуватися до них, тим ефективніше буде функціонувати економіка регіону.

Ключові слова: *адаптація, адаптивне управління, регіональна економічна система, глобалізація, фактори внутрішнього і зовнішнього середовища.*

Постановка проблеми. Процес функціонування і розвитку територіально-господарських систем протікає у взаємозв'язку і завдяки глобалізаційним процесам, універсальним і багатоаспектним тенденціям, що виявляються в різних сферах, які впливають на процеси світового регіонального розвитку і, як наслідок, на регіональні економічні системи держави. Сучасні економічні відносини ставлять перед управліннями задачі, що потребують розроблення нових методів управління, які допоможуть адаптуватись регіональним економічним системам в умовах глобалізації. Своєчасна та ефективна адаптація до постійно змінних внутрішніх і зовнішніх факторів середовища є необхідною умовою підтримки конкурентоспроможного стану, а досягнення встановленої мети є запорукою успіху діяльності будь-якої регіональної економічної системи, тому розгляд даної теми є актуальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку адаптації висвітлені такими дослідниками як К.М. Марченкова [2, с. 23-25], І.Ю. Тюкін [3, с.122-126], О.Б. Бабиц [5, с. 45-56], проблеми процесів адаптивного управління розглядав Б.М. Жуков [1, с. 234-245; 4, с. 17-19] та інші. В публікаціях вчених представлено різноманіття поглядів на поняття управління підприємством та його процесами, досліджується процес адаптивного управління регіонів, даються визначення основних понять,

пов'язаних з адаптацією підприємств до умов внутрішнього, зовнішнього середовища, забезпеченням стійкості функціонування економічних систем в умовах глобалізації. Вирішення проблеми адаптації регіональної економічної системи полягає в тому, що підприємства регіонів повинні пристосовуватись в умовах постійно діючих внутрішніх і зовнішніх факторів з метою підвищення своєї конкурентоспроможності та рівня конкурентних переваг в ринковому середовищі. **Сутність адаптації** регіональної економічної системи до постійно змінних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища освітлені недостатньо інтегративно та цілісно.

Методика досліджень. Метою статті є визначення основних компонентів, що допоможуть адаптуватись регіональним економічним системам до внутрішніх і зовнішніх факторів середовища. Досягненню мети сприяли монографічний метод (при всебічному й глибокому вивченні адаптації регіональних економічних систем до умов ринку, при вивченні передового досвіду); загальнонаукові методи; методи емпіричних досліджень (вимір, порівняння, спостереження), методи теоретичних досліджень (аналіз і синтез); а також локальний (специфічний) метод – метод аналізу ситуації.

Результати досліджень. Не даючи визначення поняття регіональної економічної системи, акцентуємо увагу на закономірності, які вона включає: реалізацією завдань, задоволенням потреб територіально-об'єднаних суб'єктів займається сама економічна система; необхідні ресурси для здійснення різних видів господарської діяльності та регіональних відтворювальних процесів; повинні виникати відносини між суб'єктами з приводу ресурсів і благ, що задіяні в господарській діяльності певного регіону.

Дуже часто в наукових колах використовуються такі терміни як «адаптивне управління», «адаптація», «гармонізація» тощо. Основна мета вивчення методології процесів адаптації повинна складатися із знаходження об'єктивних причин і універсальних механізмів гнучкості процесів адаптації в біологічних і соціальних системах з подальшим їх перенесенням у організаційно-економічні і технічні системи. Без розуміння методологічної сутності процесів адаптації абсолютно неможливо ефективно управляти діяльністю регіональних економічних систем, тобто мета управління економічної системи без достатнього рівня адаптації не буде досягнута.

Під адаптацією розуміємо реакцію регіональної економічної системи на зміну факторів зовнішнього середовища. Можемо констатувати, що для регіональної економіки поняттям адаптації є пристосування господарської діяльності регіону з використанням новітніх технологій управління до факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Адаптація має на увазі такі зміни факторів внутрішнього середовища, за допомогою яких відбувається не тільки кількісні, але і якісні перетворення у виробничій, організаційній структурах з метою забезпечення ефективної діяльності регіональних економічних систем в умовах змінних кількісних і якісних факторів зовнішнього середовища.

До внутрішніх факторів важливо віднести: нерозуміння керівництвом

ринкової природи підприємств; невміння донести суть реалізованої стратегії до всього персоналу; забезпечення підтримки плану і слідування йому; відсутність чіткої стратегії фокусування, прив'язка до календарних планів; фінансова спрямованість стратегічних рішень. До зовнішніх факторів слід віднести: підсилення змінності в ринкових процесах; різке зростання конкуренції; значне скорочення тимчасового інтервалу життєвого циклу продукції; прогресуюча індивідуалізація споживчих якостей товарів і послуг.

Сьогодні діяльність, що пов'язана з адаптацією стає неможливою без організаційних, управлінських і технологічних інновацій, а перехід до нової рівноваги вимагає пристосування до постійно змінного зовнішнього середовища [1, С. 234-245]. Адаптація регіональних економічних систем тісно поєднана з управлінськими процесами.

Управлінські системи можна розглядати в якості адаптивних, якщо при негативних змінах, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі, є можливість здійснювати деякі корективи своєї діяльності шляхом удосконалення як внутрішнього, так і зовнішнього середовища з метою підвищення якості роботи.

Реалізація основних принципів і положень адаптаційної діяльності в управлінні регіональної економічної системи повинна здійснюватися через різноманіття моделей і методів прийняття управлінських рішень, які мають єдину інформаційну базу, пов'язаних один з одним певними інформаційними зв'язками, що дозволяють забезпечити стійке функціонування регіону і його адаптацію.

Адаптивне управління регіональної економічної системи на відміну від традиційного управління має на меті більш складний механізм впливів, що вимагає розроблення наукової концепції адаптивного управління розвитку регіону [2, С.23-25].

Концепція адаптивного управління в умовах кризових явищ в економіці являє собою сукупність нових поглядів на цілі, завдання, інструменти, суб'єкти та організаційні структури управління. Цю концепцію можна представити як певний спосіб розуміння і трактування адаптивного управління в умовах кризових явищ в економіці. Тому є сенс говорити про концепцію адаптивно-ситуаційного управління як про розвиток поглядів на філософію управління регіональною економічною системою [3, С. 122-126].

Дуже істотною обставиною вважаємо той факт, що найчастіше управлінці адаптованого підприємства, що входить до складу економічної системи, обмежуються самостійним пошуком рішення, а не виконанням відомого алгоритму. Модель реалізації концепції адаптивно-ситуаційного управління повинна включати в себе наступні блоки: адаптація за цілями (активна адаптація); адаптація по організаційній структурі; адаптація з тактики.

Ситуаційне управління дозволяє швидко реагувати та зміни середовища шляхом прийняття відповідних управлінських рішень. Адаптивність лежить в прямій залежності від конкурентоздатності продукції, ефективності роботи підприємства в цілому, а потім і регіональної економічної системи.

Адаптація здійснює удосконалення суб'єкта економіки, завдяки

створенню певного рівня захисту від негативного впливу зі сторони факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Адаптація як основа для функціонування попереджає про зміни, які відбуваються в регіоні і дозволяє зберегти та стабілізувати його стан.

На сьогодні актуальним є функціональний підхід в управлінні, що полягає в розподілі функцій між владними структурами. Процес адаптації здійснюється в певних об'єктивних умовах, при яких усі зміни та розвиток регіону відбувається в результаті взаємодії факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Під час певних ситуацій дуже необхідним і важливим є здійснення процесів адаптації, при яких виконуються умови розвитку регіональної економічної системи.

До основних напрямів адаптації регіонального розвитку в умовах глобалізації можна віднести наступне:

- галузеву реорганізацію, яка може проходити у вигляді злиття і поглинання, організації спільних підприємств тощо;
- зміна впливів системи управління регіону;
- удосконалення технологій в управлінні, а саме впровадження бюджетного управління, стратегічне управління на базі збалансованої системи показників, процесно-орієнтоване управління тощо;
- впровадження технологічних інновацій, що направлені на ресурсозбереження та підвищення енергоефективності роботи;
- підвищення якості маркетингової та збутової політики;
- формування стійкої сировинної бази;
- технічне переоснащення підприємства;
- використання новітніх технологій [4, С.17-19].

Характеристиками регіональної економічної системи є емерджентність, цілісність, синергізм, сумісність, адаптивність, відокремленість, що дають можливість регіонам змінюватись у часі і просторі. Розглянемо кожен із характеристик більш детально.

Цілісність економіки регіону визначається сукупністю певних властивостей та закономірностей. Ця характеристика визначається завдяки досягненню певної цілі, диференціації діяльності, інтеграції, симетрії, асиметрії тощо. Регіональна економічна система припиняє бути цілісною за відсутністю хоча б одного елемента. Щоб робота була ефективною, необхідно володіти характеристикою цілісності, адже за її відсутності не можливо досягати поставлених цілей, формувати та реалізувати стратегії, здійснювати своєчасну реакцію на постійно змінні умови середовища.

Емерджентність характеризується наявністю певних ознак в регіоні, якими не володіють певні її частини. Емерджентність можна представити через імідж, візійність, соціальний статус регіону, здійснення великих проектів розвитку тощо.

Синергізм пов'язаний із збільшенням результату економічної діяльності регіону, що обумовлений взаємозв'язком певних елементів. При здійсненні діяльності певних галузей чи підприємств результат має одне значення, а при об'єднанні даних елементів – результат збільшується в декілька разів. Дану характеристику пов'язують з ефектом мультиплікатора, що дозволяє

поєднати результати не в арифметичній, а в геометричній прогресії.

Відокремленість передбачає, що для системи характерна ознака, яка пов'язана з правилами її функціонування та взаємозв'язку з іншими системами. Ця характеристика ґрунтується на принципах прийняття управлінських рішень, що стосується певної регіональної економічної системи.

Сумісність є однією із основних характеристик економічного розвитку як системи управління, що передбачає наявність чіткого зв'язку усіх частин системи з частинами інших систем, що знаходяться поряд.

Адаптивність передбачає наявність можливостей для вивчення, пристосування до всіх змін, що виникають всередині та ззовні регіону. Це головна властивість регіонального розвитку як системи, і вона повинна зберігати стійкість.

Під час здійснення управлінської діяльності необхідно слідкувати за реалізацією управлінських рішень, що забезпечують досягнення цілей та стратегії розвитку [5, С. 45-56]. Адаптивне управління вимагає створення спеціального механізму: структури, техніки, функції та методології управління.

Основна мета регіональної економічної системи спрямовує орієнтацію управлінського процесу на досягнення стратегічних та оперативних цілей. Середовище функціонування економіки регіону схильне до впливів і постійних змін. Спочатку проявляються негативні чинники зовнішнього середовища, адже регіон повинен вміти протистояти даним змінам та використовувати головну функцію менеджменту – адаптацію. Вона є основною для проведення оцінки ефективності та конкурентоспроможності системи управління, з використанням якої в регіоні виникає можливість формування і реалізації адаптаційних стратегій розвитку.

Необхідно не забувати про те, що чим раніше в регіоні буде виявлено негативні тенденції, буде можливість пристосуватися до них, тим ефективніше функціонуватиме економіка регіону. Систему можна вважати адаптованою, якщо вчасно виявити та відреагувати на внутрішні виклики, швидко вносити зміни в управління на початкових стадіях. Відповідно, чим вище рівень адаптованості та ефективніше рівень розвитку регіону, тим більше у нього можливостей реалізувати свій наявний потенціал. Дуже важливим є сам процес виявлення негативних тенденцій і визначення способів їх усунення або зменшення їх впливу на економіку регіону.

Необхідно не забувати про те, що адаптованість системи залежить і від стратегії, яку пропонує регіон: маркетингова, фінансова, технологічна, інноваційна тощо. Вибір стратегії дозволяє швидко адаптуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Алгоритм процесу адаптації як процесу пристосування регіональної економічної системи до змін внутрішнього середовища та її елементи представлені на рис.1.

Рис. 1. Алгоритм процесу адаптації регіональної економічної системи та її елементів до змін внутрішнього середовища.

Джерело – розробка автора.

Висновки. Таким чином, встановлено, що основною задачею, яка стоїть перед економічною системою регіону є адаптація його потенціалу до постійно змінних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Доведено, що процес адаптації регіональної економічної системи та її елементів має на увазі вплив компонентів зовнішнього середовища: доступність внутрішніх фінансових джерел інновацій для регіону; стан та рівень організаційного середовища; ступінь розвитку інноваційної інфраструктури; професійність кадрів, що здатні реалізувати інноваційний процес; наявність або відсутність інноваційних технологій, необхідного технологічного обладнання для здійснення інновацій. Обґрунтовано, що всі ці компоненти будуть визначати рівень адаптації економічного розвитку регіону в умовах постійно змінних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Література

1. Жуков Б.М. Инновационное обеспечение гибкого управления предприятием (теория, инструментарий, реализация): монография. – Краснодар, 2010. – С. 234-245.
2. Марченкова К.М. Концепция адаптивного планирования и бюджетирования в компании / К.М. Марченкова // Качество, инновации, образование. 2009. - № 6. –С.23-25.
3. Тюкин И.Ю. Адаптация в нелинейных динамических системах / И.Ю. Тюкин, В.А. Терехов // Синергетика: от прошлого к будущему. - Санкт-Петербург: ЛКИ, 2008. – С. 122-126.
4. Жуков Б.М. Управленческая гибкость как фактор поддержания инновационной активности предприятия / Б.М. Жуков// Бизнес в законе. – 2012, № 1. – С.17-19.
5. Бабич О.Б. Адаптация деятельности промышленного предприятия путем формирования эффективной стратегии: монография. – Брянск: Изд-во БГТУ, 2014. – С. 45-56.

References

1. Zhukov B. (2010) *Innovative maintenance of a flexible enterprise management (the theory, tools, implementation)*. Krasnodar, 2010, pp. 234-245 (in Russian).
2. Marchenkova K. The concept of adaptive planning and budgeting in the company. *Quality, innovation and education*, 2009, no. 6, pp.23-25(in Russian).
3. Tyukin I. Adaptation in nonlinear dynamic systems. *Synergetics: from past to future*. St. Petersburg, LCI, 2008, pp. 122-126 (in Russian).
4. Zhukov B. Managerial flexibility as a factor in the maintenance of innovative activity of the enterprise. *Business Law*, 2012, no.1, pp.17-19 (in Russian).
5. Babich O. (2014) *The adaptation of an industrial enterprise by forming an effective strategy*. Bryansk, Univ. BG TU, 2014, pp. 45-56 (in Russian).

Одержано 03.11.2015

Аннотация

Бричко А.М.

Адаптация региональной экономической системы к постоянно изменяющимся факторам внутренней и внешней среды

Процесс функционирования и развития территориально-хозяйственных систем протекает в взаимосвязи и благодаря глобализационным процессам. Они проявляются в различных сферах, влияющих на процессы мирового регионального развития и, как следствие, на региональные экономические системы государства. В условиях глобализации своевременная и эффективная адаптация к постоянно меняющимся внутренним и внешним факторам среды является необходимым условием поддержания конкурентоспособного состояния, а достижения поставленной цели является залогом успеха деятельности любой региональной экономической системы, поэтому рассмотрение данной темы является актуальным на сегодня.

Целью статьи является определение основных компонентов, которые помогают адаптироваться региональным экономическим системам к внутренним и внешним факторам среды. Достижению цели способствовали монографический метод (при всестороннем и глубоком изучении адаптации региональных экономических систем к условиям рынка, при изучении передового опыта); общенаучные методы; методы эмпирических исследований (измерение, сравнение, наблюдение), методы теоретических исследований (анализ и синтез), а также локальный (специфический) метод - метод анализа ситуации.

Под адаптацией понимаем реакцию региональной экономической системы на изменение факторов внешней среды. Можем констатировать, что для региональной экономики понятием адаптации является приспособление хозяйственной деятельности региона с использованием новейших технологий управления к факторам внутренней и внешней среды. Адаптация подразумевает такие изменения факторов внутренней среды, с помощью которых происходит не только количественные, но и качественные изменения в производственной, организационной структурах с целью обеспечения эффективной деятельности предприятий регионов в условиях переменных количественных и качественных факторов внешней среды.

Реализация основных принципов и положений адаптационной деятельности в управлении предприятием должна осуществляться через систему моделей и методов принятия управленческих решений, которые имеют единую информационную базу, связанных друг с другом определенными информационными связями, позволяющими обеспечить устойчивое функционирование предприятия и его адаптацию. Адаптация осуществляет совершенствование субъекта экономики, благодаря созданию определенного уровня защиты от негативного влияния со стороны факторов внешней и внутренней среды. Адаптация как основа для функционирования предприятия предупреждает об изменениях, которые происходят и позволяет сохранить и стабилизировать его состояние.

Определены основные направления адаптации регионального развития в условиях глобализации. Характеристиками региональной экономической системы является эмерджентность, целостность, синергизм, совместимость, адаптивность, обособленность, позволяющие регионам меняться во времени и пространстве. Чем раньше в регионе будут обнаружены негативные тенденции, будет возможность приспособиться к ним, тем эффективнее будет работать экономика региона. Систему можно считать адаптированной, если вовремя обнаружили и отреагировали на внутренние вызовы, быстро внесли изменения в управление на начальных стадиях. Соответственно, чем выше уровень адаптированности и эффективнее уровень развития региона, тем больше у него возможностей реализовать свой имеющийся потенциал.

Таким образом, установлено, что основной задачей, которая стоит перед экономической системой региона является адаптация его потенциала к постоянно меняющимся факторам внутренней и внешней среды. Доказано, что процесс адаптации региональной экономической системы и ее элементов подразумевает влияние компонентов внешней среды: доступность внутренних финансовых источников инноваций для региона; состояние и уровень институциональной среды; степень развития инновационной инфраструктуры; профессионализм кадров, способных реализовать инновационный процесс; наличие или отсутствие инновационных технологий. Обосновано, что все эти компоненты будут определять уровень адаптации экономического развития региона в условиях постоянно изменяющихся факторов внутренней и внешней среды.

***Ключевые слова:** адаптация, адаптивное управление, региональная экономическая система, глобализация, факторы внутренней и внешней среды.*

Annotation

Brychko A.M.

Adaptation of the regional economic system to constantly changing factors of internal and external environment

The process of functioning and development of territorial and economic systems takes place in interconnection and because of globalization processes. They are manifested in various areas affecting processes of global and regional development as the consequence on regional economic systems of the state. With globalization, timely and effective adaptation to changing internal and external factors of the environment is a prerequisite for maintaining a competitive condition and achieving this goal is a guarantee of the success of any regional economic system so considering this subject is relevant today.

The purpose of the article is to determine the main components that help to adapt regional economies to internal and external environmental factors. The monographic method (with the full and thorough study of adapting regional economic systems to market conditions, studying best practices); scientific methods; empirical methods (measuring, comparing,

monitoring), methods of theoretical studies (analysis and synthesis), as well as local (specific) method – a method of analyzing situation contributed to achieving the objective.

Adaptation is the reaction of regional economic systems to changing environmental factors. We can state that for the regional economy the notion of adaptation is adapting economic activities in the region using the latest technologies to manage internal and external environmental factors. Adaptation implies such factors of changing internal environment by means of which there are not only quantitative but also qualitative changes in industrial and organizational structures. The purpose of this is to ensure effective activity of enterprises in the conditions of regions variable of quantitative and qualitative factors of the environment.

Implementation of basic principles and provisions of the adaptation to the enterprise management should be carried out through a system of models and methods for making management decisions that have a single database, linked to each other with certain information links that provide sustainability of operating company and its adaptation. Adaptation carries out improving subject of the economy by creating a certain level of protection against the negative influence from factors of external and internal environment. Adaptation as a basis for functioning company warns about changes that are taking place and allows saving and stabilizing its condition.

Main directions of adapting regional development in the context of globalization are defined. Characteristics of the regional economic system are emergence, integrity, synergy, compatibility, adaptability, separateness allowing the regions changing in time and space. The earlier in the region negative trends are found the more effectively the region's economy operates. The system will be adapted if domestic challenges are discovered in time and responded; changes in management are quickly made in the initial stages. The higher level of adaptation and more efficient level of developing region the greater opportunity is to realize their existing potential.

Thus, it was found that the main challenge for the economic system of the region is the adaptation of its capacity to constantly changing factors of internal and external environment. It is proved that the process of adapting regional economic system and its components includes the impact of environmental components: availability of domestic financial sources of innovations for the region; status and level of the institutional environment; degree of developing innovation infrastructure; professional staff capable of implementing innovation process; presence or absence of innovative technologies. All of these components will determine the level of adapting economic development of the region to the constantly changing factors of internal and external environment.

Key words: adaptation, adaptive management, regional economic system, globalization, factors of internal and external environment.

УДК 657.92:338.431

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ УМОВ

Л.Л. Кравцова, аспірант

Уманський національний університет садівництва

Досліджуються прагматика і проблематика формування фінансових ресурсів товаровиробників сільськогосподарської продукції враховуючи особливості сьогодення, проводиться аналіз статистичних показників: валового збору сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств, урожайність сільськогосподарських культур та оцінюється стан фінансування АПК у 2015р.

Ключові слова: фінансові ресурси, сільськогосподарські товаровиробники, індекс виробництва, тваринництво, фінансовий стан.